

BIBAIOMANIA

Χωρίς οικογένεια

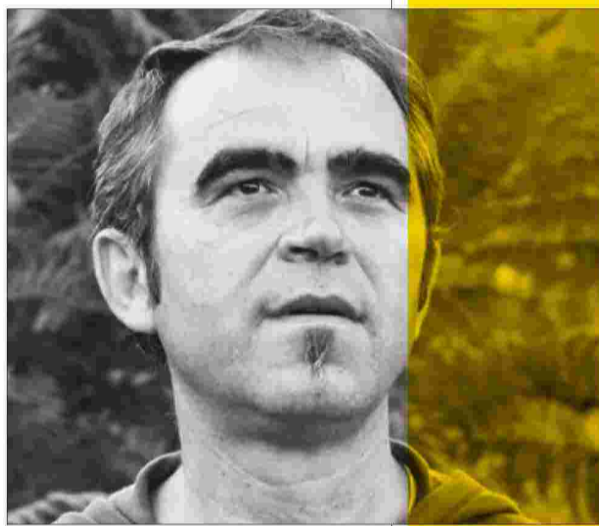
Στο μυθιστόρημα του Πέτρου Κουτσιαμπασάκου ο ήρωας είναι ένα μικρό παιδί που ζει εσώκλειστο σε μια παιδόπολη έξω από τη Θεσσαλονίκη.

Ενα ανήλικο που δεν περπατάει στη γη αλλά πάνω στα δέντρα είναι μια χαρά αρχή για να μπορούμε στη ζωή του και να συμμεριστούμε τα μυστικά του. «Του άρεσε πάνω στα δέντρα, ξεχνιόταν. Δεν περπατούσε στο χώμα, ήταν ψηλά. Αυτός και το σώμα του. Όλα τα άλλα έμεναν κάτω και γίνονταν μικρά, μικρότερα απ' αυτόν. Πρώτα απ' όλα, όσα δεν έβλεπε: προγράμματα, απαγορεύσεις, τιμωρίες. Και μετά τα υπόλοιπα: οι Ομάδες, το Σχολείο, η Τραπεζαρία...». Από το 1972 ίσαμε το 1975

ο συγγραφέας έζησε εσώκλειστος σε μια από τις γνωστές Παιδοπόλεις (κοντά στη Θεσσαλονίκη), όπου φιλοξενούνταν πολλά παιδιά, ορφανά κυρίως. Ο κόσμος του είναι χωρισμένος: όχι μόνο τα παιδιά στα δέντρα και οι μεγάλοι στη γη αλλά και οι οικογένειες μακριά, και οι πόλεις μακριά, και οι δάσκαλοι απόμακροι, ενώ τα εσώκλειστα παιδιά ήταν κοντά το ένα στο άλλο, οι επισκέψεις των συγγενών αραιές και μόνο το καλοκαίρι είχαν το ελεύθερο να πάρουν άδεια και να μείνουν με την οικογένειά τους ή με τους κοντινούς τους συγγενείς. Όπου τέλειωνε η παιδόπολη, άρχιζε ο έξω κόσμος, όπου τέλειωνε ο έξω κόσμος, άρχιζε η παιδόπολη.

Το κεντρικό πρόσωπο της αφήγησης ονομάζεται Χαλκίτης και ο μόνος επισκέπτης που δέχεται αραιά και πού είναι ο θείος του. Ο πατέρας απλούστατα δεν αναφέρεται, όσο για τη μητέρα, θ' αποτελέσει μια επιθυμητή φιγούρα που θα συνοδεύσει το παιδί σε κάθε νοσταλγία του και θα το ωθήσει να δραπετεύσει από την Παιδόπολη για να την αναζητήσει στην άγνωστη Αθήνα. Το πρώτο που έρχεται στον νου του αναγνώστη είναι –τι άλλο;– το μελό, η ορφάνια, η κοινωνική αδικία και τα παρόμοια. Εντούτοις, ο Κουτσιαμπασάκος, παρότι έχει μια σκηνή παιδικού θρήνου στην αρχή κιόλας του βιβλίου, δεν δείχνει ροπή προς το κοινωνικό δράμα. Απεναντίας, ψυχογραφεί τον Χαλκίτη του με αποδεχτά μέσα και δείχνει μεγάλη ικανότητα στην εσωτερική παρακολούθηση του ορφανού.

Ένα παιδί που βρίσκεται αίφνης σε ξένο τόπο, όπου του είναι άγνωστα όχι μόνο το σχολείο, τα καταλύματα, τα παιδιά, οι καθηγητές και οι υπάλληλοι, αλλά ακόμα και τα δέντρα ένα γύρο, προφανώς θα πρέπει να καταβάλει μεγάλη προσπάθεια για να εξοικειωθεί με τον περίγυρο. Όντως «η παιδόπολη του φαινόταν τεράστια. Σε κάθε βήμα που ανοιγόταν μπροστά του δεν καταλάβαινε πού άρχιζε και πού τέλειωνε. Όλα τα κτίρια ήταν χτισμένα με πέτρα, δεν είχε ξαναδεί πέτρινα σπίτια, με μια πέτρα άσπρη σαν καινούργια, που όταν έμπαινες μέσα δεν φαινόταν. Παντού τριγύρω υπήρχαν παιδιά, πολλά παιδιά, μικρά σαν κι αυτόν, μεγάλα, μεγαλύτερα. Έτρεχαν στον μεγάλο κατηφορικό δρόμο, έστριβαν πίσω από τα κτίρια, εξαφανίζονταν σε μικρότερα

ΠΕΤΡΟΣ ΚΟΥΤΣΙΑΜΠΑΣΑΚΟΣ
Πόλη Παιδιών
Σελίδες: 419
Εκδόσεις Πατάκη
Τιμή: €17,50

Βιβλίο

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗ

δρομάκια. Κανένα δεν γνώριζε, πρώτη φορά τα έβλεπε σε αυτό το μέρος. Όλα ήταν πολύ διαφορετικά από το σπίτι του, ακατανόητα».

Το αυτοβιογράφημα θ' αρχίσει να παίρνει τα πάνω του και ν' αποκτά χαρακτήρα όχι τόσο με κορυφώσεις του δράματος (όπως περιμένει ο αναγνώστης) αλλά με λεπτοδουλεμένες συγκινήσεις, με συγκρίσεις και διαπιστώσεις που του δίνονται ένδοθεν. Το βασικό είναι ότι αυτός έρχεται από τον Κολωνό στην Παιδόπολη, ενώ τα άλλα παιδιά από το Καλαμάκι, που ήταν «Νηπιόπολη». Συνάμα, η παιδόπολη του φαίνεται τεράστια, δεν καταλαβαίνει πού αρχίζει και πού τελειώνει. Όλα είναι πολύ διαφορετικά από το σπίτι του, ακατανόητα. Για ένα αμάλαγο παιδί, αυτός ο νέος και απόξενος κόσμος μπορεί να είναι φυλακή, όπως μπορεί να αποβεί και γόνιμο εκπαιδευτήριο. Γι' αυτό, ήδη από την πρώτη σελίδα, τον βλέπουμε να σκαρφαλώνει στα δέντρα. Να καταβάλει προσπάθειες και ν' αφήνει το βλέμμα του ν' ατενίζει μακριά. Περίτρεχνα και εύστοχα, ο Χαλκίτης θα πέσει μπρούμυτα και θα φανταστεί τη μάνα του έτοιμη να τον κουρέψει, όπως έκανε στο σπίτι τους. Περιέργως πώς, ο Χαλκίτης θα μεγαλώνει τόσο μέσα στην παιδόπολη όσο και με τη φαντασία του μέσα στο σπίτι τους, στον Κολωνό. Η μια του πλευρά θα είναι το δικό του κατόρθωμα μέσα στα ξένα χέρια, η άλλη πλευρά θα είναι εκείνο που οφείλει στην οικογένεια.

Γραμμένος στην πρώτη τάξη του Δημοτικού, θα δει πρώτη φορά όλα τα παιδιά μαζεμένα και συνάμα θα φάει το πρώτο του και τελευταίο ξύλο από τον τρομερό Σερντάρη, που «άρχισε να τον χτυπάει στο πρόσωπο, να τον τραβάει από τ' αυτιά, γιατί δεν στεκόταν προσοχή, γιατί δεν έψελνε τον εθνικό ύμνο. Δεν ήξερε τι ήταν προσοχή, τι ήταν ο εθνικός ύμνος». Το πιο καλύτερο στη σκηνή είναι η φοβερή φράση: «Όλα τα παιδιά τον κοιτούσαν...».

Οι δοκιμασίες του Χαλκίτη θα είναι πολλές: ο καμψός για τη μάνα από τη μια (που δεν απαντά στα γράμματά του) και από την άλλη η θέση του μέσα στην κοινωνία των παιδιών. Πριν απ' όλα, θα παίξει ποδόσφαιρο (όπου εξασφαλίζει την ενσωμάτωση στην ομάδα), ύστερα θα διαβάσει τις περιπέτειες του «Μπλεκ», θα απομονώνεται και, φυσικά, δεν θα βγάζει από τον νου του τη μητέρα του. Μια σπασμένη ηλεκτρική λάμπα αρκεί για να τον ενσωματώσει στην ομάδα. Ο Σερντάρης ανακρίνει τον Χαλκίτη (που δεν ξέρει τίποτα), κατόπιν τον Κόκκα (που κι αυτός δεν ξέρει), έτσι παντού το «δεν ξέρω» συνδέσφανε τα παιδιά (τον Ηλιάδη, τον Τεκνετζόγλου, τον Τρανταλίδη...).

Ένα πράγμα όχι και τόσο ευρέως γνωστό είναι ότι τα χάλκινα στις ορχήστρες κατά κανόνα τα παίζουν παιδιά που βγήκαν από ορφανοτροφεία (όπως ο μακαρίτης φίλος Γιάννης Ζουγανέλης, δεξιότεχνος της τούμπας). Ο Χαλκίτης ένωθε να αλλάξει, ακριβέστερα να ανοίγει η καρδιά του, να μη θυμώνει, να μην πιάνεται στα χέρια... Οι συμμαθητές δεν ήταν απλώς τρόφιμοι της Παιδόπολης, ήταν πρόσωπα της «ιδίας» χαμένης οικογένειας και μόνο τα ονόματά τους σήμαιναν κάτι σοβαρό για το ορφανό (Αλαχαδάκης, Δερμάνης, Δεκεριάν, Ρήβας, Κόκκας, Γκρισίνο, Μπουκουβάλας, Τρανταλίδης, Σιδηρόπουλος, Μπλαζής, Αντύπας, Φιλιππίδης...). Συνάμα, ο ορφανός θα έχει ονειρικές εμφανίσεις της μάνας του. Ακόμα και γράμματά της που σπάνιζαν, αλλά κάποτε έφταναν στα χέρια του (σελ. 98-99). «Όλα γύρω του δεν ήταν τόσο στενά. Άνοιγαν, παρέμεναν όμως ψηλά και κρύα. Μέσα τους μπορούσε να διακρίνει τον εαυτό του. Έτρωγε μόνος, πήγαινε σχολείο μόνος, κοιμόταν μόνος,

Τα έκανε όλα αυτά, πατούσε τα πόδια του και ενεργούσε. Έπρεπε να συντηρήσει τον εαυτό του. Το μάθαινε».

Λαβάζοντας στον «Μπλεκ» για τον σωσία, άρχισε να σκέφτεται ότι και αυτός θα μπορούσε να έχει κάποιον σωσία, ένα παιδί που θα έμοιαζε με αυτόν, σαν δυο σταγόνες νερό. «Θα έπεφτε, τάχα, ο ένας πάνω στον άλλον σε κάποια πλατεία ή στον σταθμό του τρένου; Θα στέκονταν εμβρόντητοι και θα νόμιζαν αμφότεροι ότι κοιτούσαν τον εαυτό τους, ότι το σώμα τους είχε βγει έξω από αυτούς, ότι είχε ξεκορμίσει; Και μετά θα άλλαζαν. Ο σωσίας θα έρχοταν στην Παιδόπολη και αυτός θα έπαιρνε τη θέση του στο σπίτι. Σ' εκείνο το σπίτι θα είχε άλλη μητέρα και πατέρα και δικό του δωμάτιο. Θα μπορούσε να κλείνει την πόρτα και κανείς να μην τον ενοχλεί».

Ήταν μια ευπρόσωπη φυλακή η παιδόπολη; Μια δεύτερη οικογένεια που υποκαθιστούσε την άλλη, τη χαμένη ή διαλυμένη; «Ανάμεσα στα όμοια δωμάτια, στα απαράλλαχτα κρεβάτια, στις πανομοιότυπες ντουλάπες, κάθε παιδί κουβαλούσε τη δική του ξεχωριστή ιστορία, τις δικές του ξεχωριστές σκέψεις, τον δικό του ξεχωριστό εαυτό – αλλιώς χωρίζουν οι γονείς, αλλιώς κάποιος χάνει τον πατέρα του ή τη μάνα του, αλλιώς κάποιος γεννιέται χωρίς πατέρα». Οι άλλοι φεύγουν το καλοκαίρι για διακοπές, αυτός παραμένει έγκλειστος, σαν βαρυποινίτης, επί τέσσερα χρόνια. Η επιτυχία του Κουτσιαμπασάκου βασίζεται κυρίως στις μοναξίες του ήρωά του, στις κάθε λογής εξόδους προς την εξοχή, στη συμμετοχή στα παιχνίδια και, κυρίως, στο ποδόσφαιρο, στην ανακάλυψη ενός εαυτού του, με άλλα λόγια, που δεν ξέρει τι είναι, αλλά με το μέσα μυαλό υποψιάζεται ότι είναι κάτι σπουδαίο – περίπου σαν ιδιωτικό φυλαχτό. Όσο για τις Παιδοπόλεις, ήταν πολλές, ο κόσμος τις έλεγε ιδρύματα ή ορφανοτροφεία που δεν σημειώνονταν σε κανένα χάρτη. «Ξεκινούσαν από την Αθήνα με τα κεντρικά γραφεία και απλώνονταν σε όλη την Ελλάδα. Τα παιδιά των παιδοπόλεων ζούσαν εκεί την παιδική τους ζωή. Σε κάθε παιδόπολη, ανάμεσα σε άλλα παιδιά, το καθένα μεγάλωνε ξεχωριστά».

Το προφίλ της μητέρας –από κοντά αλλά και από μακριά– είναι τρυφερό, σχετικά αδύναμο και βέβαια συγκινητικό. Το μέγα σχέδιο του Χαλκίτη ήταν να δραπετεύσει από την παιδόπολη και να ταξιδέψει στην Αθήνα, όπου ζούσε η μάνα του. Όλα τα σχέδιά του και οι άθλοι, με άλλα λόγια η δραπέτευση από την παιδόπολη και το ταξίδι με το τρένο (που απαγορευόταν σε ανήλικο χωρίς συνοδό), θα γίνονταν πραγματικότητα. Η μάνα πάσχει από μανιοκαταθλιπτική ψύχωση – από τη μεριά του το παιδί βιώνει περίπου σαν μεγάλος αυτή την οικογενειακή αλήθεια.

Το χαμένο παιδί, το κλεμμένο παιδί, το πεντάρφανο παιδί, αποτέλεσαν, όπως ξέρουμε, ζηλευτό θέμα στην παλαιότερη λογοτεχνία, καθώς η κοινωνία έδινε πολλές αφορμές για παρόμοιες αφηγήσεις και η οικογένεια άρχισε να ανακαλύπτει τα παιδιά με διαφορετικό τρόπο. Σε αυτήν τη συμπαθή λογοτεχνική σχολή ο Κουτσιαμπασάκος πάτησε γερά, με όλο του το είναι, και ειδικά με ένα φλέγμα που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Δεν σπατάλησε τη συγκίνηση, ούτε βέβαια την απαγόρευσε. Απλώς, θέλησε να παρακολουθήσει τον εαυτό του σαν σκιά, σαν αφηγητής, σαν δεύτερο και τρίτο εγώ και τελικά σαν συγγραφέας που γράφει ένα βιβλίο το οποίο ο πλασματικός Χαλκίτης είναι των αδυνάτων αδύνατο να διαβάσει.